

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Worstelen met het forum contractus bij internationale koop

Vlas, P.; Breedveld-de Voogd, C.G.; Castermans, A.G.; Krans, H.B.; Wissink, A.E.C.

Citation

Vlas, P. (2020). Worstelen met het forum contractus bij internationale koop. In C. G. Breedveld-de Voogd, A. G. Castermans, H. B. Krans, & A. E. C. Wissink (Eds.), *Sluitertijd: Reflecties op het werk van Jaap Hijma* (pp. 327-336). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3464051>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3464051>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Worstelen met het forum contractus bij internationale koop

Paul Vlas

In onze Leidse studietijd volgden Jaap Hijma en ik de colleges rechtsvergelijking van professor Fokkema en leerden wij over de grenzen van ons eigen recht heen te kijken. Jaap is in zijn loopbaan bij het Nederlandse privaatrecht gebleven, terwijl ik mij met de internationale aspecten daarvan ben gaan bezighouden. Jaap heeft steeds, reislustig als hij ook is, een grenzeloze interesse aan de dag gelegd voor andere landen, hun culturen en rechtsstelsels. Dit laatste vooral voor onderwerpen van het recht die hem na aan het hart liggen, zoals het kooprecht. Sinds 1994 heeft hij vijf drukken verzorgd van het deel over koop en ruil in de Asser-serie, de laatste (negende) druk dateert van 2019. In iedere druk heeft hij met grote precisie nieuwe ontwikkelingen vermeld en waar nodig passages herschreven. Ook de internationale aspecten van het kooprecht heeft hij daarbij niet uit het oog verloren. De rechtsvergelijking, het Weens Koopverdrag en de regeling in diverse ‘*principles*’ komen in Asser/Hijma aan de orde. Het internationaal privaatrecht (IPR) is daarbij gelukkig niet vergeten. In vogelvlucht worden de belangrijkste regels van IPR op het gebied van de internationale koop uit de doeken gedaan, waarbij het accent ligt op de rechterlijke bevoegdheid en op de vraag naar het toepasselijke recht. Reden genoeg om in deze vriendenbundel voor Jaap Hijma enige aandacht aan de internationale koopovereenkomst te besteden, in het bijzonder aan de bevoegdheidsbepaling van art. 7 punt 1 Verordening Brussel I-bis¹ en de uitleg die het Hof van Justitie van de EU (HvJ EU) aan deze bepaling heeft gegeven.

Procederen over internationale bevoegdheid

De bevoegdheid van de rechter en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken is in het verband van de Europese Unie geregeld in diverse instrumenten. Op 10 januari 2015 is van toepassing geworden de Verordening Brussel I-bis. In het Brusselse jargon een ‘herschikking’ van de eerdere EEX-verordening² die van kracht werd op 1 maart 2002 en in de plaats is getreden van het EEX-Verdrag van 27 september 1968.³ Dat verdrag heeft bijna 30

¹ Verordening (EU) 1215/2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Herschikking) (*PbEU* 2012, L 351/1).

² Verordening (EG) 44/2001 (*PbEG* 2001, L 12/1).

³ Zie *Trb.* 1969, 101, in werking getreden op 1 februari 1973.

jaar gegolden vanaf 1973 tot aan het moment waarop de EEX-Verordening daarvoor in de plaats is gekomen. Zowel het EEX-Verdrag als de EEX-Verordening hebben hun betekenis niet geheel verloren. Het EEX-Verdrag is nog van kracht gebleven voor bepaalde 'buitengebieden' van de lidstaten (zoals wat ons Koninkrijk betreft nog voor Aruba).⁴ De EEX-Verordening kan temporeel nog van toepassing zijn, bijvoorbeeld in het geval dat de procedure aanhangig is gemaakt vóór 10 januari 2015. De opstellers van het EEX-Verdrag (en van de latere verordeningen) hadden voor ogen dat de rechtszekerheid was gediend met een eenvormige bevoegdheidsregeling, zodat geschillen over de internationale bevoegdheid van de rechter zo veel mogelijk konden worden vermeden. Wanneer er dan toch bevoegdheidsgeschillen zouden rijzen, moesten deze zo snel mogelijk worden opgelost. Een nobel streven, maar de praktijk laat zien dat internationale bevoegdheidskwesties soms jaren kunnen slepen en daarmee in de weg kunnen staan aan een snelle oplossing van het werkelijke geschil. Wanneer vragen van uitleg aan het HvJ EU worden gesteld, is met de gang naar Luxemburg toch snel gemiddeld zo'n twee jaar gemoeid. Zo kunnen met inbegrip van de nationale procedure heel wat jaren verstrijken enkel met gesteggel over de bevoegdheid. Procedures over bevoegdheidsvragen van soms wel acht of tien jaar zijn geen uitzondering.⁵ Dat is niet iets wat de '*founding fathers*' van het EEX-Verdrag voor ogen heeft gestaan. Hoe komt het dat procedures over bevoegdheidsvragen zo lang (kunnen) duren? De reden daarvan is voor een belangrijk deel gelegen in de verhoogde moeilijkheidsgraad van de bevoegdheidsregels, waarvan een van de belangrijkste is de bevoegdheidsbepaling ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst, thans neergelegd in art. 7 punt 1 Verordening Brussel I-bis.

Forum contractus

Het begon allemaal zo mooi en op het oog eenvoudig: een EEX-stelsel waarbij de woonplaats van de verweerder uitgangspunt van de bevoegdheidsregeling is. Wie een vordering tegen een ander wil instellen, moet zich wenden tot de woonplaats van die ander, de verweerder (thans neergelegd in art. 4 Verordening Brussel I-bis). Strikt genomen kent art. 4 een algemene bevoegdheidstoedeling aan de gerechten van de lidstaat waar de verweerder woonplaats heeft. Op grond van het interne recht van die lidstaat moet vervolgens de relatief bevoegde rechter worden bepaald. In de lidstaten is veelal de rechter van de woonplaats van verweerder relatief bevoegd, zodat ik in het navolgende korthedshalve spreek van de rechter van de woonplaats van de verweerder als bevoegde rechter in de zin van art. 4 Verordening Brussel I-bis. De term 'verweerder' is neutraal gekozen in het EEX-Verdrag en in de opvolgende verordeningen, waaronder wat het Nederlandse procesrecht betreft

⁴ Zie hierover P. Vlas, 'Bij de vijftigste verjaardag van het EEX', *NIPR* 2019/37, afl. 2, p. 281-288.

⁵ Een voorbeeld daarvan is de zaak die ten grondslag heeft gelegen aan HvJ EU 6 februari 2019, C-535/17, ECLI:EU:C:2019:96 (*Rosbeek q.q./BNP Paribas Fortis*), waarin zo'n acht jaar over een bevoegdheidskwestie is geprocedeerd.

zowel de verweerder in een verzoekschriftprocedure als de gedaagde in een dagvaardingsprocedure valt. Afgezien van exclusieve bevoegdheidsgronden en forumkeuze (zowel de uitdrukkelijke als de stilzwijgende) en enige autonome bevoegdheidsgronden ter bescherming van economisch zwakkere partijen (de verzekeringnemer, de consument en de werknemer) kan het merendeel van de geschillen aanhangig worden gemaakt bij de rechter van de woonplaats van verweerder en behoeft er over de bevoegdheid van die rechter niet te worden gestreden. Rechterlijke beslissingen over de vraag waar de verweerder woonplaats heeft, zijn dan ook zeldzaam.⁶

De opstellers van het EEX-Verdrag hebben naast de mogelijkheid de verweerder op te roepen voor de rechter van zijn woonplaats, een aantal ‘aanvullende’ fora in het leven geroepen, die als alternatief kunnen gelden ter keuze van de eiser. Die alternatieve of bijzondere fora zijn opgenomen omdat zij gerechtvaardigd worden door een rechtstreeks aanknopingspunt tussen het geschil en de rechter. Voor verbintenissen uit overeenkomst is in art. 5 sub 1 EEX-Verdrag een bijzondere bevoegdheidsbepaling opgenomen, waarin bevoegd is verklaard ‘het gerecht van de plaats, waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd’. De plaats van uitvoering is dus het directe aanknopingspunt tussen het geschil en de rechter. Het forum contractus is later, in gewijzigde vorm, overgenomen in de EEX-Verordening en de Verordening Brussel I-bis. De bepaling schept niet alleen rechtsmacht, maar wijst ook rechtstreeks de relatief bevoegde rechter aan. De bevoegdheidsgrond lijkt zo eenvoudig, maar in de praktijk zijn tal van vragen gerezen over de uitleg daarvan. Hoe moet de plaats van uitvoering worden bepaald? Wat moet worden verstaan onder de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt? Wat moet gebeuren wanneer de litigieuze verbintenis op verschillende plaatsen wordt uitgevoerd? Wat te doen als de verbintenis niet is uitgevoerd of op een andere plaats dan is overeengekomen?

Duidelijk is dat de bevoegdheidsgrond tot veel meer problemen aanleiding heeft gegeven dan de opstellers van het EEX-Verdrag hebben voorzien. Bij de ‘omzetting’ van het EEX-Verdrag in de EEX-Verordening werd daarom voorgesteld dat veel problemen zouden kunnen worden opgelost door voor twee categorieën van overeenkomsten die in het internationale handelsverkeer vaak voorkomen, afzonderlijk en op autonome wijze te bepalen wat onder de plaats van uitvoering van de litigieuze verbintenis moet worden verstaan. Het betreft koopovereenkomsten van roerende zaken en overeenkomsten voor de verstrekking van diensten. Dit heeft geleid tot een nadere precisering van het forum contractus, eerst in art. 5 punt 1, onder b, EEX-Verordening en nadien ongewijzigd overgenomen in het huidige art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis. Daarmee is een splitsing aangebracht: voor koop en voor diensten geldt een autonome plaats van uitvoering

⁶ Een probleem kan rijzen in het geval dat de woonplaats van de verweerder onbekend is dan wel dat de verweerder in de lidstaten woonplaats heeft, maar onbekend is in welke lidstaat. Zie HvJ EU 17 november 2011, C-327/10, ECLI:EU:C:2011:745, NJ 2012/225, m.nt. M.V. Polak (*Hypoteční bank/Lindner*) en HvJ EU 15 maart 2012, C-292/10, ECLI:EU:C:2012:142, NJ 2012/286, m.nt. M.V. Polak (*G/Cornelius de Visser*).

(art. 7 punt 1, onder b), terwijl voor alle andere overeenkomsten de ‘oude’ bevoegdheidsgrond ‘plaats van uitvoering’ (met alle problemen en rechtspraak daarover) gehandhaafd bleef in art. 7 punt 1, onder a. Aan de vernieuwingen werd art. 7 punt 1, onder c, toegevoegd, waarin wat droogjes is bepaald dat ‘punt a van toepassing is indien punt b niet van toepassing is’. Zijn met deze splitsing alle problemen opgelost?

Bevoegdheidsperikelen bij koop van roerende zaken

Art. 7 punt 1, onder b, eerste liggend streepje, Verordening Brussel I-bis bepaalt voor de koopovereenkomst van roerende zaken op autonome wijze de plaats van uitvoering van de verbintenis in geschil. De plaats van uitvoering bij koop is de plaats in een lidstaat waar de zaken volgens de overeenkomst geleverd werden of geleverd hadden moeten worden. Deze plaats geldt, tenzij anders is overeengekomen. Aan deze bepaling ligt de gedachte ten grondslag dat de levering de belangrijkste verbintenis van de koopovereenkomst is en dat de rechter ter plaatse van de levering het beste in staat is om te beslissen over kwesties inzake de koop. Daarmee sluit de bepaling aan bij de conflictregel voor het bepalen van het toepasselijke recht op een internationale koopovereenkomst. Een internationale koopovereenkomst van roerende zaken kan vallen onder eenvormig kooprecht neergelegd in het Weens Koopverdrag.⁷ In het geval dat dit verdrag toepassing mist, geldt dat het toepasselijke recht op de koopovereenkomst bepaald moet worden aan de hand van het IPR van de aangezochte rechter. Naar Nederlands IPR wordt een koopovereenkomst beheerst door de bepalingen van de Verordening Rome I.⁸ Bij gebreke van rechtskeuze (art. 3 Rome I) is op een koopovereenkomst van roerende zaken van toepassing het recht van het land waar de verkoper zijn gewone verblijfplaats heeft (art. 4 lid 1, onder a, Rome I). Het recht van de gewone verblijfplaats van de verkoper geldt, omdat de verkoper wordt beschouwd als de partij die de voor de koop kenmerkende prestatie, namelijk de levering, moet verrichten. Dat de verplichting van de wederpartij bestaat uit de betaling van de koopsom is uiteraard niet onbelangrijk, maar betaling is niet een voor de koop kenmerkende verbintenis, omdat betaling een verbintenis is die onderdeel uitmaakt van zo veel andere overeenkomsten. Kenmerkend voor de koop is de levering. Voor het bepalen van het toepasselijke recht is de plaats van de levering geen aanknopingspunt. De verkoper kan zijn gewone verblijfplaats in een ander land hebben dan het land waar geleverd moet worden. In zoverre is er geen sprake van ‘*Gleichlauf*’ tussen bevoegdheid en toepasselijk recht.

7 Verdrag der Verenigde Naties inzake internationale koopovereenkomsten betreffende roerende zaken, Wenen 11 april 1980 (*Trb.* 1981, 184), voor Nederland in werking getreden op 1 januari 1992.

8 Verordening (EG) 593/2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (*PbEU* 2008, L 177/6).

De plaats van levering als aanknopingspunt voor de bevoegdheid krachtens art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis leidt tot concentratie van geschillen. Alle geschillen over de koopovereenkomst kunnen worden aangebracht bij de rechter van de plaats van levering, zowel geschillen over de levering als over de betaling. Dit geldt niet in het geval dat partijen anders zijn overeengekomen. Is de betaling van geleverde zaken in geschil, dan kunnen partijen in de koopovereenkomst hebben bepaald op welke wijze en waar de betaling van het verschuldigde bedrag moet plaatsvinden. Is daarvan sprake, dan kan het geschil over de betaling worden aangebracht bij de rechter van de overeengekomen plaats van betaling. Een betalingsconditie die is vermeld op de factuur is niet overeengekomen, zodat zo'n beding geen bevoegdheid schept.⁹ Voor een betalingsbeding dat is opgenomen in de algemene voorwaarden van de verkoper waarnaar in de koopovereenkomst is verwezen, ligt het iets ingewikkelder. De vraag of de algemene voorwaarden van toepassing zijn, is een vraag van het toepasselijke recht op de koopovereenkomst.¹⁰ Zouden deze voorwaarden volgens dat recht niet gelden, dan kan het betalingsbeding dat in die voorwaarden is opgenomen evenmin gelden en dus niet tot bevoegdheid leiden. De rechter van de plaats van levering is dan bevoegd om kennis te nemen van de vordering tot betaling.

De plaats van levering als autonoom aanknopingspunt voor de bevoegdheid lijkt eenvoudig te bepalen, maar is dat niet altijd. Onder 'levering' in de zin van art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis valt te verstaan de materiële overdracht van de goederen, waardoor de koper op de eindbestemming van de verkooptransactie de feitelijke beschikkingsmacht over deze goederen heeft verkregen of had moeten verkrijgen.¹¹ Maar wat moet er gebeuren als is geleverd op een andere plaats (in een andere lidstaat) dan is overeengekomen? Geldt in dat geval de feitelijke plaats van levering? Als dit laatste het geval is, heeft de verkoper het in zijn macht om tot 'forumshopping' over te gaan en een bevoegde rechter te creëren in een andere lidstaat dan in de overeengekomen lidstaat van levering. Ik zou menen dat in dat geval de overeengekomen plaats van levering aanknopingspunt voor de bevoegdheid is en niet de feitelijke plaats van levering.

Wat geldt als de levering achterwege is gebleven? Hebben partijen afgesproken waar geleverd had moeten worden, dan is de rechter van die afgesproken plaats bevoegd, zoals art. 7 punt 1, onder b, uitdrukkelijk bepaalt. Lastiger is het wanneer levering achterwege is gebleven en contractueel niets is bepaald over de plaats van levering. Partijen kunnen bijvoorbeeld mondeling een overeenkomst hebben gesloten zonder expliciet afspraken over de plaats van de levering en de betaling te

9 Vgl. HvJ EU 8 maart 2018, C-64/17, ECLI:EU:C:2018:173, *NJ* 2018/191 (*Saey Home*), waarin is beslist dat een forumkeuzebeding in algemene verkoopvoorwaarden waarnaar op de factuur is verwezen, geen geldige forumkeuze is in de zin van art. 25 Verordening Brussel I-bis.

10 Zie ook M. Zilinsky, 'Internationaal privaatrecht, rechts- en forumkeuzeclausules', in: B. Wessels en R.H.C. Jongeneel (red.), *Algemene Voorwaarden*, Recht & Praktijk nr. CA1, Deventer: Wolters Kluwer 2017, nr. 2.18.

11 Zie HvJ EU 25 februari 2010, C-381/08, ECLI:EU:C:2010:90, *NJ* 2010/521 (*Car Trim/KeySafety*).

maken. Voor deze situatie zijn verschillende oplossingen verdedigbaar, die ik in het kort uiteenzet.

(i) De eerste oplossing is dat nagegaan wordt of sprake is van handelwijzen die tussen partijen gebruikelijk zijn geworden, bijvoorbeeld omdat zij regelmatig met elkaar zaken hebben gedaan en in dat kader steeds op dezelfde plaats (bijvoorbeeld ter plaatse van de vestiging van de koper) is geleverd. Is geen sprake van lopende handelsbetrekkingen, dan kan van belang zijn dat koper en verkoper opereren in een bepaalde handelsbranche en het in die branche algemeen gebruikelijk is dat op een bepaalde plaats wordt geleverd. Uiteraard zal in dat geval moeten worden nagegaan of partijen met dat gebruik op de hoogte zijn of hadden behoren te zijn.¹² Deze oplossing biedt geen soelaas indien geen sprake is van lopende handelsbetrekkingen en de partijen evenmin bekend zijn met de gebruiken in een bepaalde handelsbranche.

(ii) De tweede oplossing is dat aan de hand van het toepasselijke recht op de koopovereenkomst wordt nagegaan waar geleverd had moeten worden. Wordt de koopovereenkomst bijvoorbeeld beheerst door het Weens Koopverdrag, dan dient aan de hand van art. 31 Weens Koopverdrag de plaats van levering te worden bepaald en geldt – enige bijzondere situaties daargelaten – krachtens art. 31 onder c, de plaats van vestiging van de verkoper als plaats van levering. De rechter van de plaats van vestiging van de verkoper is dan op grond van art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis bevoegd.

(iii) De derde oplossing is aan te nemen dat de bevoegdheid in dit geval niet kan worden bepaald aan de hand van art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis, omdat de plaats van levering ontbreekt. Zou in dat geval via art. 7 punt 1, onder c, moeten worden teruggevallen op art. 7 punt 1, onder a? Voor de toepassing van art. 7 punt 1, onder a, moet eerst worden nagegaan welke verbintenis in geschil is. Wordt schadevergoeding wegens niet-levering gevorderd, dan is de levering in geschil en gaat het niet om de verbintenis tot het betalen van schadevergoeding.¹³ Aan de hand van de overeenkomst zal moeten worden bepaald waar geleverd had moet worden. Bij gebreke van aanknopingspunten in de overeenkomst, moet de plaats van levering worden bepaald door het recht dat de koopovereenkomst beheerst. Wordt de koopovereenkomst beheerst door het Weens Koopverdrag, dan geldt art. 31 voor de plaats van levering. Is het Weens Koopverdrag niet van toepassing, dan zal de Nederlandse rechter het toepasselijke recht op de koopovereenkomst moeten bepalen aan de hand van de Verordening Rome I. Bij gebreke van rechtskeuze, geldt het recht van de gewone verblijfplaats van de verkoper (art. 4 lid 1, onder a, Rome I).

De uitkomst van de tweede en de derde oplossing is dezelfde, omdat in beide oplossingen de plaats waar geleverd had moeten worden, moet worden bepaald aan de hand van het toepasselijke recht op de koopovereenkomst. De opstellers van het

¹² Vgl. HvJ EU 9 juni 2011, C-87/10, ECLI:EU:C:2011:375, NJ 2011/389 (*Electrosteel/Edil*).

¹³ Vaste rechtspraak sedert HvJ EG 6 oktober 1976, C-14/76, ECLI:EU:C:1976:134, NJ 1977/170, m.nt. J.C. Schultsz (*De Bloos/Bouyer*).

forum contractus in art. 5 sub 1 EEX-Verordening en (thans) art. 7 onder 1 Verordening Brussel I-bis wilden echter afrekenen met de omweg dat de bevoegdheid van de rechter moest worden bepaald via het toepasselijke recht. Ook het HvJ EU wil van deze omweg niet weten bij de uitleg van deze bevoegdheidsgrond.¹⁴ Daarmee valt ook het doek voor de derde oplossing, de terugval op art. 7 punt 1, onder a, Verordening Brussel I-bis. Eigenlijk blijft er voor deze kwestie maar één oplossing over, namelijk dat art. 7 punt 1 in het geheel niet van toepassing is en dat wordt teruggevallen op de algemene bevoegdheidsbepaling van art. 4 Verordening Brussel I-bis (woonplaats van de verweerder). Het HvJ EU heeft zich over deze kwestie nog niet uitgelaten.

Koop met levering buiten een lidstaat

De aanwijzing van een autonome plaats van uitvoering – de levering – van de koopovereenkomst met het oog op de bevoegdheid van de rechter is uitgeschakeld in het geval dat de plaats van levering is gelegen *buiten* de lidstaten van de EU. Dat is ook logisch, omdat het Unierechtelijke IPR (evenals het commune IPR) geen rechtsmacht kan opdragen aan de rechter van een niet-lidstaat ('derde staat'). Ligt de plaats van levering in een derde staat, dan is art. 7 punt 1, onder b, Verordening Brussel I-bis niet van toepassing en moet worden teruggevallen via punt c op art. 7 punt 1, onder a. Ik geef een voorbeeld. Stel, een in Nederland gevestigde machinefabriek sluit een koopovereenkomst inzake machineonderdelen met een in Portugal gevestigde koper. Partijen spreken in de overeenkomst af dat de verkoper de machineonderdelen aflevert aan een vestiging van de afnemer in Marokko. Na aflevering blijft betaling van de geleverde onderdelen achterwege en wendt de verkoper zich tot de Nederlandse rechter om betaling van de geleverde onderdelen te krijgen. Art. 7 punt 1, onder a, Verordening Brussel I-bis is van toepassing en bepaalt dat bevoegd is de rechter van de plaats van uitvoering van de verbintenis in geschil. In mijn voorbeeld is de betaling van de geleverde onderdelen in geschil. Waar moet deze betaling plaatsvinden? Zou de overeenkomst bepalen dat betaald moet worden op een Nederlandse bankrekening van de verkoper, dan is de Nederlandse rechter bevoegd om van de vordering tot betaling kennis te nemen. Bij het ontbreken van een dergelijk betalingsbeding moet de rechter aan de hand van het op de koopovereenkomst toepasselijke recht nagaan waar de plaats van betaling is gelegen. Eerst moet worden bepaald of het Weens Koopverdrag op deze overeenkomst van toepassing is.

Art. 1 Weens Koopverdrag regelt het formeel toepassingsgebied van het verdrag. In het eerste lid van art. 1 is bepaald dat het Weens Koopverdrag van toepassing is op koopovereenkomsten van roerende zaken tussen partijen die in verschillende staten gevestigd zijn (a) wanneer die staten verdragsluitende staten zijn, of (b) wanneer volgens de regels van internationaal privaatrecht het recht van een

¹⁴ Zie HvJ EU 25 februari 2010, C-381/08, ECLI:EU:C:2010:90, *NJ* 2010/521 (*Car Trim/KeySafety*), reeds aangehaald.

verdragsluitende staat van toepassing is. In het door mij gegeven voorbeeld is art. 1 lid 1, onder a, Weens Koopverdrag niet van toepassing, omdat Portugal in tegenstelling tot Nederland geen partij is bij dit verdrag. In dat geval geldt het bepaalde onder art. 1 lid 1, onder b, en dient de Nederlandse rechter aan de hand van zijn IPR na te gaan of op de koopovereenkomst het recht van een verdragsluitende staat van toepassing is. De Nederlandse rechter past de Verordening Rome I toe en zal, bij gebreke van rechtskeuze door partijen (art. 3 Rome I), Nederlands recht op de overeenkomst toepassen, omdat de verkoper in Nederland zijn gewone verblijfplaats heeft (art. 4 lid 1, onder a, Rome I). Aangezien Nederland wél partij is bij het Weens Koopverdrag, wordt de overeenkomst beheerst door dat verdrag. In art. 57 Weens Koopverdrag is de plaats van betaling geregeld en dient – uitzonderingen daargelaten – betaling plaats te vinden ten huize van de crediteur. Dit betekent dat de Nederlandse rechter van de plaats van vestiging van de verkoper bevoegd is om van het geschil over de betaling kennis te nemen op grond van art. 7 punt 1, onder a, Verordening Brussel I-bis.

Zou het Weens Koopverdrag door partijen in de koopovereenkomst uitdrukkelijk zijn uitgesloten, hetgeen is toegestaan door art. 6 Weens Koopverdrag, dan geldt evenzeer dat de exercitie via het toepasselijke recht (Rome I) moet worden uitgevoerd. De uitkomst zou ook zijn dat het Nederlandse recht de koopovereenkomst beheerst. Betaling is naar Nederlands recht eveneens een brengschuld (art. 6:116 lid 1 BW), zodat de plaats van betaling is gelegen ten huize van de crediteur. Ook in deze situatie is de Nederlandse rechter bevoegd om van de vordering tot betaling kennis te nemen.

Hebben partijen in het door mij gegeven voorbeeld een keuze uitgebracht voor het Nederlandse recht, zonder daarbij uitdrukkelijk het Weens Koopverdrag uit te sluiten, dan geldt deze keuze als een keuze voor het Weens Koopverdrag op grond van art. 2 van de Wet van 18 december 1991.¹⁵ Hierin is bepaald dat het Weens Koopverdrag van toepassing is, indien ingevolge enige regel van internationaal privaatrecht Nederlands recht van toepassing is op een internationale koop van roerende zaken in de zin van het Weens Koopverdrag. De toepassing van Nederlands recht op de internationale koopovereenkomst zal dus steeds leiden tot toepassing van het Weens Koopverdrag, mits de koopovereenkomst onder het materiële toepassingsgebied van dat verdrag valt en partijen dat verdrag niet uitdrukkelijk hebben uitgesloten.

Worstelen met het forum contractus

Het is een illusie gebleken dat het forum contractus eenvoudig hanteerbaar zou zijn. De bepaling heeft aanleiding gegeven tot een vloed aan prejudiciële beslissingen en het eind van deze stroom is niet in zicht. Soms is de rechtspraak van het

¹⁵ Wet van 18 december 1991 tot intrekking van de Eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken en de Eenvormige wet inzake de totstandkoming van internationale koopovereenkomsten betreffende roerende lichamelijke zaken (*Stb.* 1991, 753).

HvJ EU ondoorgrondelijk. Zo rekt het Hof het geldingsbereik van art. 7 punt 1, onder a, Verordening Brussel I-bis regelmatig op. Daaraan is voor een deel debet dat het begrip ‘verbintenissen uit overeenkomst’ autonoom moet worden uitgelegd, omdat daarmee de eenvormige toepassing van dit begrip in alle lidstaten wordt gewaarborgd. Reeds in 1983 oordeelde het Hof dat onder het begrip ‘verbintenissen uit overeenkomst’ de verbintenissen tot betaling van een geldsom vallen die hun grondslag hebben in de tussen een vereniging en haar leden bestaande lidmaatschapsverhouding.¹⁶ Ook geschillen over de betaling van (kort gezegd) servicekosten van een appartement, waarbij die kosten zijn vastgesteld door de vergadering van de vereniging van eigenaren, zijn ‘verbintenissen uit overeenkomst’ in de zin van art. 7 punt 1, onder a, Verordening Brussel I-bis.¹⁷ In beide gevallen zou goed kunnen worden verdedigd dat dit geen verbintenissen uit overeenkomst zijn, maar verbintenissen van eigen aard die voortvloeien uit de betrekkingen met de vereniging. Ook valt volgens het HvJ EU een vordering waarbij een orde van advocaten aan de rechter een veroordeling van een van haar leden vraagt tot betaling van de jaarlijks verschuldigde beroepsbijdrage onder het begrip ‘verbintenissen uit overeenkomst’. Wel is de eis gesteld dat die bijdrage dan een tegenprestatie vormt voor prestaties die de orde aan dat lid heeft aangeboden en door de laatste vrijwillig zijn aanvaard.¹⁸

Uit de gegeven voorbeelden blijkt dat de rechtspraktijk worstelt met het forum contractus. Het is dan ook niet vreemd dat door de jaren heen regelmatig in de literatuur de vraag wordt gesteld of de bevoegdheidsgrond niet beter kan worden geschrapt.¹⁹ Zou dat winst opleveren? In dat geval geldt de algemene bevoegdheidsregel van art. 4 Verordening Brussel I-bis en moet de eiser zich wenden tot de rechter van de woonplaats van de verweerder (behoudens de gevallen van uitdrukkelijke of stilzwijgende forumkeuze). Daarvoor valt zeker iets te zeggen. Aan de andere kant geldt dat de bevoegdheidsgrond voor koop van roerende zaken in het overgrote deel van de gevallen (waarin de levering plaatsvindt in een lidstaat) duidelijk en eenvoudig hanteerbaar is. Ik zou ervoor willen pleiten dat bij een komende nieuwe ‘herschikking’ – de Commissie moet in 2022 een verslag over de toepassing van de Verordening Brussel I-bis uitbrengen²⁰ – art. 7 punt 1 wordt herzien en vereenvoudigd. Overwogen zou kunnen worden om het toepassingsgebied van art. 7 punt 1 terug te dringen ten gunste van art. 4 en de onderdelen (a) en (c) van art. 7 punt 1 te schrappen. Het forum contractus geldt dan niet meer voor andere overeenkomsten dan de koopovereenkomsten van roerende zaken (ik laat de overeenkomst tot het verstrekken van diensten hier buiten beschouwing). Evenmin

¹⁶ HvJ EG 22 maart 1983, C-34/82, ECLI:EU:C:1983:87, NJ 1983/644, m.nt. J.C. Schultsz (*Peters/ZNAV*).

¹⁷ Zie HvJ EU 8 mei 2019, C-25/18, ECLI:EU:C:2019:376, NJ 2019/445, m.nt. C.G. van der Plas (*Kerr/Postnov*).

¹⁸ Zie HvJ EU 5 december 2019, C-421/18, ECLI:EU:C:2019:1053 (*Ordre des avocats du barreau de Dinant/JN*).

¹⁹ Zie reeds G.A.L. Droz, ‘Delendum est forum contractus?’, *Recueil Dalloz* 1997, p. 351-356.

²⁰ Zie art. 79 Verordening Brussel I-bis.

zou het forum contractus nog gelden voor die gevallen waarin de plaats van levering in een derde staat is gelegen of de levering in een lidstaat achterwege is gebleven en geen plaats van levering is overeengekomen. De bepaling zou dan als volgt kunnen luiden:

‘Een persoon die woonplaats heeft op het grondgebied van een lidstaat, kan in een andere lidstaat voor de volgende gerechten worden opgeroepen:

1. ten aanzien van verbintenissen uit de koop en verkoop van roerende zaken, voor het gerecht van de plaats in een lidstaat waar de zaken volgens de overeenkomst geleverd werden of geleverd hadden moeten worden, tenzij anders overeengekomen.’

Of zo’n vereenvoudiging een haalbare kaart is, valt niet met zekerheid te voorspellen. Wel is zeker dat Jaap Hijma gelukkig ook na zijn emeritaat zijn Asser-deel zal blijven bewerken en daarvoor de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het IPR-kooprecht zal blijven volgen.